

ФАЛСАФА ва ҲУҚУҚ

Ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий, фалсафий-ҳуқуқий журнал
2021/2 (№19)

*Биз янги шароитда маънавий-маърифий ишларни кучайтиришга интилоқдамиз.
Бундай ёндашув – бугунги ва келгуси ривожланишимиз учун мустаҳкам пойдевордир.*

*Шу маънода, Янги Ўзбекистонни барпо этиш – яқин ва олис тарихимиз, бетакрор ва
ноёб маданий бойликларимизни янада чуқур ўрганиб, уларга таяниб, мустақил миллий
тараққиёт йўлимизни янги босқичда давом эттириш демакдир.*

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев

Журналимизнинг мазкур сонида Ўзбекистон Миллий университети, Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти ва Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти ҳамкорлигида “Янги Ўзбекистонда маънавий ва моддий омиллар диалектикаси” мавзuida 2021 йил 19 майда ташкил этилган илмий-амалий анжуман материаллари ҳам чоп этилмоқда.

Таҳрир ҳайъати:

М.Н.Абдуллаева -
ф.ф.д., профессор
Б.Т.Тўйчиев –
ф.ф.д., профессор
Ж.С.Раматов –
ф.ф.д., профессор
Г.Т.Маҳмудова -
ф.ф.д., профессор
И.О.Жўраев -
ю.ф.д., профессор
Қ.Н.Назаров –
ф.ф.д., профессор
Р.Ж.Рўзиев -
ю.ф.д., профессор
А.Ў.Ўтамуродов -
ф.ф.н., профессор

Бош муҳаррир:
А.Г.Муминов –
с.ф.д., профессор

Му а с с и с: Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон Миллий
Университети

Таҳририят манзили: 100095 Тошкент шаҳар,
Университет кўч., 4.

www. www.nuu.uz/uzc/info/falsafa3
E-mail: falsafavahuquq-jurnal@nuu.uz

ISSN 2181-7294

Босишга 24.09.2021й. да руҳсат этилди
Бичими 60x84¹/₈. Offset қоғози. ЎзМУ босмахонасида
ризографда босилди. “Times” гарнитураси. Хажми 30 б.т.
Нашриёт ҳисоб табағи 30 б.т. Адади 70 нусха.
Буюртма №127.

Журнални нашрга тайёрловчилар
Қ.Назаров, А.Муминов, Х.Соқиев

ҒАРБ ФАЛСАФАСИДАГИ “МИЛЛАТ” ТУШУНЧАСИ: СУБЪЕКТИВ ЁНДАШУВ

Алимухамедова Н.Я., -
ТИҚХММИ катта ўқитувчиси

XX аср дунё ҳамжамияти учун глобаллашув асри бўлди. Бугунги кунда ҳам авж олиб бораётган ушбу объектив жараён хосиласи бўлмиш иктисодиёт, сиёсат, маданият, ижтимоий ҳаёт ва оммавий ахборот коммуникацияларининг технологик модернизацияси минтақалар, цивилизациялар, давлатлар ва миллатлар орасидаги чегараларни аста секинлик билан ўчириб бормоқда. Глобаллашув замонавий кўринишда интеграциянинг кўп даражали ва серқирра тизими сифатида намоён бўлмоқда, шу жумладан миллий интеграциялашув ҳам авж олиб бораётган бир даврда миллий ҳаракатларнинг кучайиши, миллатлар ва миллатчиликнинг келиб чиқиши, уларнинг моҳияти, шаклланиши ва ривожланиши тамойиллари, ҳаракат механизмлари тўғрисида бир қатор муҳим масалалар юзага келмоқда. Миллий масалалар нафақат давлатнинг ички ва ташқи сиёсати даражасида, балки жамиятнинг барча соҳаларида ҳам муҳим роль ўйнамоқда.

Глобаллашув асрида ижтимоий-гуманитар фанларларнинг миллат ва миллатнинг шаклланиши (келиб чиқиши) муаммосига бераётган алоҳида эътибори дунё харитасида мустақил давлатлар сонини ортанлиги билан ҳам боғлиқ, албатта. Бундай давлатлар ўз олдига, миллий ғоя асосида кўп миллатли жамиятни бирлаштириш вазифасини кўйган, чунки жамият ҳаётининг энг муҳим шартларидан бири турли миллат ва эллат вакиллари ўртасида бирлик ва ҳамжихатлик муҳитини яратишдир. Шундай экан миллат, миллий идентификация, миллий ўзига хосликни ўрганиш муаммолари ўзига тобора кўпроқ эътибор тортмоқда, уларнинг атрофида кўплаб мунозаралар бўлиб ўтмоқда. Миллий ўзига хослик ва миллатлараро муносабатлар масалалари, юқорида таъкидланганидай, дунё ҳамжамиятига интеграллашувни мақсад қилган ва бу йўналишда ўзгаришлар юз бераётган кўп миллатли давлатлар учун долзарбдир, шу жумладан 130 дан ошиқ миллат ва эллат вакиллари истиқомат қилувчи Ўзбекистон учун ҳам муҳим масаладир.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотлар ва бунёдкорлик ишлари натижасида халқимизнинг онгу тафаккури, дунёқараши ўзгармоқда. Юртимизда ҳуқуқий давлат, фуқаролик жамиятини барпо этишда “Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари” деган ҳаётбахш ғоянинг аҳамияти тобора ортиб бормоқда[1].

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 23-майдаги ПҚ-2993-сонли “Миллатлараро муносабатлар ва хорижий мамлакатларо билан дўстлик алоқаларини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони жамиятда барқарорлик, тинчлик ва тотувликни таъминлаш, фуқаролар онгида катта, кўп миллатли ягона оилага мансублик туйғусини мустаҳкамлаш, миллий маданий марказлар ва дўстлик жамиятлари фаолиятини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ва яънада ривожлантириш, хорижий мамлакатлар билан маданий-маърифий алоқаларни кенгайтиришга қаратилган[2]. Ўзбекистон Республикасини ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясида «фуқаролик, миллатлараро ва конфессиялараро тинчлик ҳамда тотувликни мустаҳкамлаш», мамлакатимиздаги кўп миллатли халқимизнинг ўзига хос фазилатларидан келиб чиқиб, миллатлараро тотувликни, ҳамжихатликни таъминлашга қаратилган, миллатларнинг ўзаро бир-бирини ҳурмат қилиши тамойилига асосланган миллатлараро муносабатлар соҳасидаги сиёсатнинг энг муҳим устувор йўналишлари белгилаш каби муҳим вазифалар белгиланган[3]. Юртимизда яшаётган ҳар қайси инсон миллати, тили ва динидан қатъи назар, эркин, тинч ва бадавлат умр кечириши, бугун ҳаётдан рози бўлиб яшаши давлатнинг бош мақсади сифатида стратегик йўналиш сифатида белгиланмоқда.

Глобал тараққиёт шароитида “миллат”, “этнос”, “идентификация”, “миллий ўзига хослик” тушунчаларининг фалсафий маъносига оидинлик киритиш муҳимдир. Бугун дунёда ҳар қачонгидан ҳам кўпроқ шахснинг ўз-ўзини миллий идентификацияси жамиятни

бирлаштириш омили сифатида, миллий онгни шакллантиришда миллий-маданий контекстнинг аҳамиятини ошириб бормоқда. Миллий тикланиш, миллий юксалиш, миллий бирлик ва яхлитликнинг асоси нафақат сиёсий ирода, балки илмий таҳлилларга ҳам боғлиқ ва улар давлатнинг миллий сиёсатининг концептуал асосларини ташкил этади. Албатта, комплекс тадқиқотлар услубий базаси олимлар ҳамжамияти томонидан тан олинган этник гуруҳлар ва миллатларнинг келиб чиқиши ва ривожланиш назариясини ўз ичига олиши керак. Аммо мутлақо “изчил” классик назария ҳозирги кунгача мавжуд эмас. Ижтимоий-гуманитар фанлар, айниқса ижтимоий фалсафа, социал антропология, этнология ва тарих фанларида этнос, халқ, миллат тушунчаларига янгича қараш ва ёндашувлар шаклланиб, этномиллий идентификацион жараёнларнинг кучайиши, этногенез ва миллатнинг келиб чиқиши масалаларини ўрганишда мавжуд методларнинг етарли натижа бермаслиги янги парадигмал ёндашувларни тақозо этади.

Этник гуруҳлар, миллатлар, миллий давлатлар ва миллатчиликнинг моҳияти, келиб чиқиши ва эволюцияси ҳақидаги замонавий концепцияларнинг фалсафий асосларини ўрганиш учун, ўтган асрлардаги файласуфлар, социологлар, этнологлар ва антропологларнинг ғоялари ва тадқиқотларига мурожаат қилмоғимиз даркор. Совет давридаги тадқиқотлар миллат, миллатчилик, миллатлараро муносабатларни ўрганишда бир томонлама бўлган марксистик методологияга асосланган.

Ғарбда «миллат»ни замонавий талқинда тушуниш XVIII аср Буюк Француз революциясидан кейин, миллий давлатчиликнинг вужудга келиши, миллий ўзликни англаш жараёни билан ҳамнафасликда шаклланиган. Миллат шаклланиши ҳақидаги мунозаралар, этномиллий назарияларга тегишли адабиётлар XIX асрнинг иккинчи ярмидан яратила бошланди. Албатта, қўйилган муаммонинг долзарблиги, фалсафа учун анъанавий бўлган дунёқараш ва услубий парадигмаларнинг қайси бири “тўғри” эканлиги ва миллатнинг конкрет тадқиқотлари учун тавсия этилиши мумкин бўлган яна бир ечим зарурлигини истисно қилмайди. Шубҳасиз, ҳар қандай парадигма илмий тадқиқотлар учун восита бўлиб, ҳар бир ўзига хос эпистемологик вазиятда замонавий миллат ва миллатчиликнинг асл мақсади нима эканлигини тушунишда етарли натижаларига эришиш учун ушбу воситадан иложи борича кўпроқ фойдаланиш керак.

Этнос, этниклик, миллат тунчаларининг таърифиغا икки хил ёндашув вужудга келган. Уларни шартли равишда «этник» ёки объектив («немисларники») ва «сиёсий» ёки субъектив («французларники») ёндашувлар деб классификациялаш мумкин. объектив ва субъектив таърифларни бериш имкониятини кўрсатувчи миллатчилик назариётчиси ва танқидчиси, британиялик тарихчи Е. Хобсбаум томонидан тақлиф қилинган. Ғарб тарихий, сиёсатшунослик, миллатлар ва миллатчиликка бағишланган фалсафий асарлари орасида конструктивизм миллий ҳодисаларга субъектив ёндошиш сифатида ажралиб туради.

Миллат тарифига «немислар» ёндашуви немис файласуфи И. Гердер ва немис романтиклари асарларида ўз ифодасини топган. И. Гердер фикрича миллатлар умумий келиб чиқиш, умумий маданиятга эга бўлган инсонларнинг табиий уюшмаси бўлиб, «миллий руҳият»ни ўзида акс эттиради ва «қон ва замин»[4. 124,206] бирлиги асосида вужудга келади. Файласуф миллатнинг ўзига хос дунёқарашни, маданий қадриятларнинг мавжудлиги ва уларнинг аҳамиятига катта эътибор беради. Яъни миллатларнинг келиб чиқиши табиий-тарихий шаклланиш натижаси эканлиги ва шунинг учун объектив ижтимоий ҳодисалар сифатида мавжудлиги таъкидланади.

Француз олими Эрнест Ренан 1882 йил 11 март Сорбонда “Миллат нима?” мавзусидаги маърузасида: «Миллат — бу ўтган даврдаги қурбонликлар ва келажакдаги қурбонликлар эвазига шаклланиган буюк ҳамжихатликдир..... миллатлар тарихдаги янги ҳодиса. Замонавий миллатларни ташкил этишда этнографик мулоҳазалар аҳамиятсиз бўлган»[5. 103], деб таърифлайди. Унинг фикрича, миллат юрагида алангаси бор, ўткир тафаккур эгалари — инсонлар онгининг маҳсулидир. “Француз на галл, на франк ва на бургунд ҳам эмас. У Франция қироли буйруғи билан турли хил элементларни бирлаштирган улкан печдан

чикди...Инстинктив онг Европа харитасини тузишдан олдин ирқ билан ҳисоблашмаган ва Европанинг биринчи халқлари асосан қони аралаш миллатлардир"[5. 93].

Ренан ирқий таасуфлик ёки қабила миллатни шаклланишидаги омил эмаслигини таъкидлайди. "Тўғри, ҳеч қандай тоза ирқлар йўқ ва сиёсатни этнографик таҳлилга асослаш уни химерага айлантиришдир. Энг катта мамлакатлар, Англия, Франция, Италия қон энг кўп аралашган давлатлардир. Германия бу борада истисноми? Бу соф немис давлатими? Қандай муболага! Бутун жануб галларники, Эльбадан бошлаб бутун шарқ славянларники эди" [5. 96]. Миллат - бу маънавий тамойил, тарихнинг чуқур асоратлари натижаси, маънавий оила бўлиб, юзаки шаклий белгилари бирламчи гуруҳ эмас. Олим фикрича ирқ, тил, манфаатлар, диний қарашлар, географик ҳудуд, ва на ҳарбий эҳтиёжлар миллатни белгиловчи омил бўла олмайди. Унинг фикрича, буюк ўтмиш, қахрамон инсонлар, шон-шараф (ҳақиқийси) - булар миллий ғоя асосини ташкил этувчи мезондир. Ўтмишда умумий шон-шарафга, келажақда умумий орзуларга эга бўлиш, биргаликда улкан ишларни бажариш, келажақда ҳам биргаликда улкан ишларни бажариш истаги - бу миллат мавжудлигининг асосий шартлари[5. 101], - деб, миллатнинг идентификация белгиларини эркин, ихтиёрий танлашнишига урғу берилади ва бу танлов ғоявий ва сиёсий позицияси билан боғлиқлиги таъкидланади.

Инсон ирқ, тил, дин, дарё оқими ёки тоғ тизмалари йўналишининг қули эмас. Ақл-идрок ва юраги ёнаётган одамларнинг ажойиб йиғилиши миллат деб номланган ахлоқий онгни яратади. Ушбу ахлоқий онг ўз кучини шахснинг жамият манфаати учун воз кечишни талаб қиладиган қурбонликлар билан исботлаганлиги сабабли, у қонунийдир, мавжуд бўлиш ҳуқуқига эга. Ренан фикрича миллат ижод маҳсули сифатида умумий "тарихий хотирага" эга, айнан шу ҳамжамиятда яшашни давом эттиришга қатъий иродаси бўлган ижтимоий ва онтологик ходисадир. Демак, конструктивистик ёндашув этнос ва миллатни сунъий тузилма, инсонларнинг мақсадга қаратилган фаолиятининг натижаси сифатида таърифлайди.

XX-асрнинг иккинчи ярмида Ғарб фанида миллат ва миллатпарварликнинг келиб чиқиши ва табиатининг ижтимоий ва сиёсий жиҳатларини ўрганишида муҳим тажриба тўпланди. Таниқли инглиз олими Эрнест Геллнер «миллатни инсон яратган, миллат инсон онгининг маҳсулидир», «миллат илмий конструкция бўлиб, ўта эмоционал ва сезиш, англаш қийин бўлган «блок»лардан тузилган. Булар жамоага дахлдорлик ва бирдамлик ҳисси, умумий мерос ва ихтиёрий идентификация, танлаш ҳуқуқи»[6. 120-131], дир деб таъкидлайди. У миллатларни реал ва потенциал миллатларга бўлади. Э.Геллнер фикрича юксак маданиятга, ўз давлатчилигига эга бўлган миллатгина реал миллатдир. Миллатлар индустрлаштириш, ишлаб чиқариш усули, бозор иқтисодиётининг маҳсули бўлсада, улар билан бир қаторда маданият ва маданиятдаги фарқлар, тафовутлар «замонавий миллатларни дунёга келтирувчи ва белгиловчи»[6. 19] омилдир, деб таъкидлайди олим.

Британиялик сиёсатшунос ва социолог Б.Андерсен ўзининг «Тасаввурдаги ҳамжамиятлар» номли фундаментал тадқиқотида миллатни «тасаввурдаги сиёсий ҳамжамият» сифатида характерлайди. «Тасаввурдаги ҳамжамият» яъни миллатнинг вакиллари ўзаро бевосита алоқа ўрнатмайдилар, шунинг учун ҳам миллатнинг шаклланиши ҳам, мавжудлиги ҳам бизнинг тасаввуримизда. Тасаввурлар – ёлғон эмас, аксинча у ижод натижаси, яратилиш демакдир[7. 31].

Миллий давлатчиликнинг шаклланиши билан миллатлар ва миллатчиликнинг сиёсий жиҳатлари, масалан, миллий ўзига хослик ва миллий ҳамжамиятни шакллантириш имкониятлари ва механизмлари, шунингдек, миллий мафкура ва сиёсий ҳаракатлар, биринчи ўринга чиқди. Ғарб социологияси, фалсафасида миллат ва миллатпарварлик келиб чиқиши ва табиатини тадқиқ қилишнинг назариялари, методологияси ва усуллари бўйича тажрибаси маҳаллий фан учун айниқса долзарб бўлиб қолди.

Хуллас, бугунги кунга қадар изланаётган муаммога қизиқиш тадқиқотчиларни аниқ "келишилган" натижага олиб келмади; олдингидек, миллат ва миллатчиликнинг қўплаб концепцияларининг ҳеч бири олимлар орасида классик ёки ҳатто умуман қабул қилинган назария мақомини олмаган. Миллий тушунча муаммосига бағишланган тадқиқот адабиётларида вужудга келган эпистемологик вазият чалкашлиги аниқ. Шунингдек бугунги

глобаллашув жараёнлари кўплаб этник гуруҳлар ва уларнинг маданияти борлиғига ва ривожланишига таҳдид солмоқда. Этномаданий хилма-хилликни йўқотиш хавфи этник жамоалар ва уларнинг элита вакилларининг ўзлигини сақлашга, шу жумладан ўзларининг суверен миллий давлатларини яратишга ҳақли равишда интилишини келтириб чиқарди.

Адабиётлар:

1. “Маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори. 2021 йил 26 март.
2. Назаров Қ. ва бошқалар. Миллий ғоя ва Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси. Ўқув қўлланма. - Т.: “Ўзбекистон файласуфлар миллий жамияти”, 2019
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармони.
4. Гердер И. Идеи к философии истории человечества. – М., 1977. С. 124, 206.
5. http://www.hrono.ru/statii/2006/renan_naci.php/ Ренан Э. Что такое нация? // Ренан Э. Собрание сочинений в 12-ти томах. Перевод с французского под редакцией В.Н. Михайловского. Т.6. Киев, 1902. С.103
6. Геллнер Э. "Нации и национализм" // "Вопросы философии", № 7, 1989. С. 120—131.
7. Андерсен Б. Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма. - М.; Айрис Пресс, 2001. - С.31.

РЕЗЮМЕ:

Ушбу мақолада “миллат”, “этнос”, “миллатчилик” тушунчаларининг фалсафий талқинлари, ижтимоий-сиёсий, фалсафий концепциялар ривож, этномаданий плюрализмнинг ижтимоий-сиёсий мазмуни, ушбу тушунчаларнинг мазмунини ёритишда Фарб фалсафасидаги субъектив ёндашув моҳияти ижтимоий-фалсафий нуқтаи назардан тадқиқ этилган.

Калит сўзлар: этнос, миллат, миллатчилик, жамият, давлат, миллий идентификация жараёни, этномиллий концепциялар, субъектив ёндашув, конструктивизм, инструментализм.

РЕЗЮМЕ:

В статье исследуются философские трактовки понятий «нация», «этнос», «национализм», развитие социально-политических, философских концепций, социально-политическое содержание этнокультурного плюрализма, сущность субъективного подхода в западной философии.

Ключевые слова: этнос, нация, национализм, общество, государство, процесс национальной идентификации, этнонациональные концепции, субъективный подход, конструктивизм, инструментализм.

RESUME:

The article examines the philosophical interpretation of the concepts of "nation", "ethnos", "nationalism", the development of socio-political, philosophical concepts, the socio-political content of ethnocultural pluralism, the essence of the subjective approach in Western philosophy.

Keywords: ethnos, nation, nationalism, society, state, national identification process, ethno-national concepts, subjective approach, constructivism, instrumentalism.

МУНДАРИЖА:

1. Тўйчиев Б.Т.	Ўзбекистонда илк Ренессанс даври онтология таълимотига оид бир манба ҳақида (Абу Райҳон ал-Берунийнинг эътирозлари" мисолида)	2
2. Топилдиев В.Р.	Фуқаролик қонунчилигида ташкилий-ҳуқуқий муносабатларнинг турлари ва уларни таснифлаш мезонлари	6
3. Норкулов С.Д.	Ижтимоий онг ва баркамол авлодни шакллантириш	12
4. Кобзева О.П.	Международное научное сотрудничество	16
5. Азимов Ҳ.И.	Буюк ғалаба йўлида Ўзбекистонликларнинг фронт ортидаги матонати	19
6. Кадирова Х.Б.	Музейларда – акс этган тарих	23
7. Махмудова Ҳ.Т.	Болалар тарбияси билан боғлиқ низоларни ҳал қилишида суд-психологик экспертизасининг аҳамияти	27
8. Камилов Ф.О.	Ногиронлиги бўлган болаларни ижтимоий ҳимоялаш тизимини такомиллаштириш истиқболлари	30
9. Каримов Б.	Меҳр тушунчасининг назарий таҳлили	34
10. Файзиев О.	Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш жараёнларида ахборот технологияларини қўллаш масалалари	39
11. Агзамходжаева С., Кубатов Ш.	Личность и основные этапы развития «Я» в человеке в процессе осознания философии религий	43
12. Степанова О.И., Абдуллаханова Г.С.	Социологический анализ офлайн и онлайн обучения.	47
13. Хусанова Х.Т.	Ўзбекистонда аҳолининг эҳтиёжманд қатламларини қўллаб-қувватлаш тизимида рақамли технологиялар	51
14. Хушвақова Н.	Оилани ўрганишнинг хориж таърибаси	55
15. Отакулов Ш.	Гендер тенглик сиёсатида амал қилишнинг инновацион ёндашувлари	59
16. Қандов Б.М.	Замонавий жамиятда гендер тенглигини таъминлаш – устувор вазифа сифатида	63
17. Базарбаева Г.М.	Қорақалпоқ халқ дostonлари вужудга келишидаги даврлаштириш олимлар нигоҳида	67
18. Абдуназаров С.И.	Ўзбекистонда ёшларга оид давлат сиёсатининг маънавий-мафкуравий механизmlарини тадқиқ этиши	71
19. Ахмедова Д.О.	Хотин-қизлар меҳнат миграциясининг ижтимоий оқибатларини илмий ўрганилиши	75
20. Shukurov A.Sh.	Virtuallashuv – bi yangicha dunyoqarash.	78
21. Обидов А.Ш.	Ижтимоий-маданий муносабатлар тизимида диний толерантлик генезиси	82
22. Каримов Р.Р.	Трансформации экзистенциальной философии XX века	86
23. Рахимджанова Д.С.	Европа фалсафасида “Эркинлик” тушунчасининг фалсафий таҳлили	90
24. То’хтаева М.	Itom al-Vuxoriy ilmiy merosining Islom olamida tugan o’rni	93
25. Ахмедов А.М.	Давлат ҳокимияти органлари фаолиятини самарали ташиқил этишида “Электрон ҳуқуқат” тизимининг ўрни	97
26. Қалқонов Э.Т.	Ватанпарварлик эътиқод ва хатти-ҳаракатнинг бирлиги сифатида	101
27. Худойназаров О.	ОАВларининг ёшлар маънавий қиёфасига таъсири	105
28. Абдумаликов И.А.	Лизинг фаолиятини амалга оширувчи субъектлар фаолиятининг ҳуқуқий асослари	109
29. Қаюмов Қ.	Кичик шаҳарлар инфратузилмасида ижтимоий сиёсатни ривожлантиришнинг устувор жиҳатлари	113
30. Алимухамедова Н.Я.	Ғарб фалсафасидаги “миллат” тушунчаси: субъектив ёндашув	116
31. Шоимов А.	Ҳаракатлар стратегиясида ёшларга оид давлат сиёсатининг янгича ифода топшиши	120
32. Атавуллаев М.	Инсон ҳуқуқлари ва миллий-ҳуқуқий тизимдаги модернизация жараёнлари	124
33. Ҳожиев Р.Б.	Баркамол авлодни тарбиялаш – мамлакатимизда амалга оширилаётган демократик ислохотларнинг устувор йўналиши	128
34. Нуриддинов С.Б.	Хитойнинг «Бир макон - бир йўл» ташаббусининг ўзига хос хусусиятлари	132
35. Саидов С.А.	Ибн Муқаффанинг “ал-Адаб ал-Кабир” асарида комил инсон гоёиси	136
36. Нишоннов С.Ж.	Хусайн Воиз Кошифий мукаммал жамият барпо этиши ва комил инсонни шакллантириш тўғрисида	139
37. Қаршиев Н.	Кўнпартиявийлик тизими ва унинг фуқаролик жамиятини шаклланишидаги аҳамияти	143
38. Мирзахмедов Х.А.	Ёшларда “одат” ланиши аҳлоқи	146